مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

لیکوال: محمد محق
ژباړن: محب زغم

۲۰۲۰/۱۲/۱۶

ماته بېړۍ او زوروري څپې

د دیني افراطیت د ریښو او نښانو راسپړنه

اتمه برخه

د علم کلام په نه شتون کې د تکفیر پراخېدل:

د اسلام د تاریخ په دوو لومړیو پېړیو کې خوارجو ډېرې وینې وبهولې او دا سبب شوه چې د اسلامي ټولنې عمومي وجدان د تکفیر موضوع جدي پسې واخلي. د همدې جدیت په وجه اکثرو علمي سرلارو د مخالفانو د تکفیرولو پر ذهنیت سختې نیوکې وکړې. په حقیقت کې، هغه بلوا چې د درېیم راشد خلیفه په وژلو سره پیل شوه او دا لویه فتنه «الفتنة الکبری» وبلل شوه، او تر هغه راوروسته جنګونه داسې ویجاړوونکې توپان و چې د مسلمانانو د کم عمرې امپراتورۍ تېغر یې ټولولی شول. په فتنې پورې د اړوندو روایتونو راټولول چې د حدیث په مشهورو کتابونو کې تر «الملاحم و الفتن» عنوان لاندې راغلي دي، دا راښيي چې مسلمانه ټولنه د دې اور د خپرېدو له درکه سخته اندېښمنه وه. په همدې وجه، د پر له پسې بغاوتونو او جنګونو تر څنګ د فتنې د مهارولو په لاره کې هم ډېرې هلې ځلې وشوې. په دې منځ کې یوه هڅه دا وه چې د تکفیر هغه توره چې خوراجو را ایستلې وه، بېرته په تېکي کې واچول شي. لویو عالمانو او مجتهدانو ډېره هڅه وکړه چې په مختلو لارو د تکفیرپالو فعالیت محدود کړي، لکه: د راویتونو راټولول، د عقیدې او کلام د موضوعاتو قاعده‌مند کول، او د فقهي قواعدو رامنځته کول. همدا وه چې د خوارجو غوغا تر دوو پېړیو وروسته غلې شوه او ظاهرپالي ځنډې شول او اسلامي تمدن د غوړېدا پر لاره سم شو.

تر هغې وروسته بیا سره له دې چې د مسلمانانو د ځینو ډلو تر منځ تشدد و او اعتقادي شخړې او په مقطعه‌یي او محدود ډول د ځینو له خوا د تکفیر له کارولو سره سره، بیا هم د تکفیر د خپرېدو خطر لرې شو او اپیډیمیکه بڼه یې خپله نه کړه. په حقیقت کې، هغه څې ټولې د دې سبب شوې چې له دې ښکارندې سره د مخالفت لپاره پاموړ کلامي او نظري سنت رامنځته شي او اسلامي ټولنه یو لوی خطر تېر کړي. که داسې نه وای شوی، کېدای شو چې اسلامي تمدن په زانګو کې ساه ورکړې.

هغه کلامي سنت سره له دې چې د تکفیر ریښې وچې نه کړای شو چې اسلامي ټولنه د تل لپاره ورنه بې غمه شي، خو دې ډاروونکې درې ته د ډېرو کسانو د ورتګ مخه یې ونیوله او مجبور یې کړل چې له خپلو فکري مخالفانو سره په لا زیاتي حوصلې سره چلند وکړي او په آسانۍ سره څوک د دین له دایرې څخه وتلي و نه ګڼي.

په اوسني دور کې د تکفیر د توري د بیا را ایستلو جسارت ګڼ عاملونه لري. یو عامل یې پر علم کلام د سلفیانو پراخې حملې وې. د کلام علم چې په واقعیت کې د منطق او فلسفې په مرسته رغېدلی و چې له اعتقادي قضیو سره چلند ضابطه‌مند کړي، او د خپل سرو قضاوتونو او د دیني نصوصو د تحت اللفظي فهم مخه ونیسي، سلفي عالمانو سخت وغانده. د «ذم کلام» مخینه او د کلام سخته غندنه ان د اسلام په لومړیو پېړیو کې پیل شوی و او د اهل حدیث د میراث یوه برخه ده چې معاصرو سلفیانو ته وریاتې شوې ده. خو په هاغه دور کې نامتو متکلمانو او فقیهانو لکه امام المتکلمین فخر الدین رازي او امام غزالي او امام الحرمین جویني او نورو لویه هڅه وکړه چې دا علم د اعتبار

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

خاوند شي. په هاغه وخت کي د اهل حدیث آواز د دوی تر غږ تت و او اسلامي تمدن وشول کولی چي د کلام علم په خپله معرفتي مبنا کي ځای کړي.

په اوسني پېر کي، معادله اپوټه شوه او د سلفیت توپونو د کلام علم تر سخت اور لاندي ونیو او ويي شول کولی چي د ډېر خلکو په سترګو کي دا علم بې اعتباره کړي، په تېره بیا د د هغو دیندارو ځوانانو په سترګو کي چي علم یي کم خو جذبي یي زیاتي وې. د کلام د علم او د هغه د ضوابطو له پامه غورځول په هغو عاملونو کي یو و چي د تکفیر په ترویج او بابېدو کي یي مرسته وکړه.

د معاصرو مسلمانو متفکروانو په منځ کي لږ داسي کسان وو چي د علم کلام په اهمیت وپوهېږي. د دې لږو کسانو آواز غالباً نا اورېدلی پاتی شو. په دې ډله کي یو تن مرحوم سعیدي حوي و چي د خپل علمي فعالیت په لومړیو کلونو کي د سوریې د اخوان المسلمین په سرلارو کي حساب و، او د کلام او فقهي د علم د اهمیت په اړه یي رسالي وکښلې. د هغه د دې لیدلوري وجه دا وه دی په فقهي مذهب حنفي و او په صوفیانه طریقت کي نقشبندي. همدا وجه وه چي په پای کي له اخوان څخه رسماً او د تل لپاره بېل شو. رمضان البوطي هم د «کبری الیقینیات الکونیة» کتاب په لیکلو سره، هڅه وکړه چي د ځینو نورو اهل علمانو غوندي په دې عصر کي د کلامي تفکر لپاره لاره خلاصه کړي. خو د سیاسي اسلامکارو ډلو، لکه د خوان، اغلب متفکرانو په دې برخه کي د سلفیت لارې ته مخه کړه. د دې جماعت بنسټګر، حسن البنا، په خپله مهمه رساله «تعالیم» کي – چي د دې جماعت مانیفیسټ دی، خپله تګلاره داسي بیانوي چي: "دعوة سلفیة" یعني زموږ دعوت د سلفیت دعوت دی. خو د اخوان پر ځینو عقیدهیي برخو لا متشددو سلفیانو نیوکي کړې دي چي دا په کافي اندازه سلفي نه دي او هغه یي فاسدې ګڼلي دي. د اخوان او سلفیت د خپلوی تر ټولو مهم ټکی دا دی چي دواړه د عقیدې په تعلیم کي د کلام له علم څخه لرې تښتي. دا هماغه خطرناکه چلند دی چي وروسته یي د ځوانانو په منځ کي برسېرن فکر کول خپاره کړل او دوی ته یي جرأت ورکړ چي په آساني سره نور کسان له سمي اسلامي عقیدې څخه منحرف وګڼي او احیاناً تکفیر یي کړي.

کلام ته د ورستنېدو لپاره د ځینو نوفکرو مسلمانانو هڅي د ستاېلو دي او بحران یي لږ کم کړی دی. په دې کي د لاهوري اقبال او محمد عبده هلي ځلي او همدارنګه په ایران، عراق او ځینو نورو اسلامي ملکونو کي نن سبا د نوي کلام په نامه هڅي شاملي دي. خو پرمختللي کلامي مبحثونه هر وخت د عوامو تر فکري هاضمي او حوصلي لوړ وي، همدا وجه ده چي دا کارونه یوازې په ډېره محدوده ساحه کي پاتي کېږي. برعکس، د اعتقادي چارو عام پسند تعبیرونه چي د مقابل لوري په لاس کي دي، خورا ډېر اورېدونکي لري.

نه وایم چي کوم بد نیت به په کي و. په اصولي لحاظ دا مسایل په اجتهادي خطاګانو کي راځي. خو په دې برخه کي خطا درني پایلي لرلي دي. علم کلام او د فقهي د اصولو علم د اسلامي علومو په برخه کي خورا مهمه بریا وه. د دې دوو علومو ضوابط د دیني متنونو په فهم کي د خطرناکو ښویېدنو مخه نیوله. دغه لویه مانی په یوه شپه او یوه ورځ کي نه وه جوړه شوې. د دې علومو له پیداېښته تر تکامله پورې څو پېړۍ تېرې شوې او دې علومو د اسلامي ټولني د ستونزو یوه برخه کمه کړه. دا دواړه علمونه د خپلو ضوابطو هغه خورا عقلاني برخه له منطق او فلسفي څخه راخیستې وه.

د دې موضوع د اهمیت په وجه مې په یوه مقاله کي چي عنوان یې و «کلام ته ستنېدل، فلسفي ته ستنېدل» ټینګار کړی و چي په اوسني عصر کي زموږ فکري رېنسانس د عقلاني علم ته له ورستنېدو پرته ناممکن دی. دا مقاله په «سترګي به پرانیزو» کتاب کي چاپ شوې ده.

[«سترګي به پرانیزو» کتاب له دې لینک څخه وړیا ډانلوډ کولی شئ: ژباړن]

دې موضوعاتو ته ځکه اشاره کوم چي وپوهېږو چي لويي فکري او فرهنګي پېښي په یوه شپه کي نه پېښېږي، بلکي ډېر سره اوبدلي پټ او ښکاره عاملونه یي تر شا پراته دي. که د تکفیر خطر په جدي ډول درک کړو او وغواړو چي چاره ورته وګورو، نو مجبور یو چي د قضیو لا ژورو پټونو او ریښو ته لاره وباسو.

نرم تکفیر، د خپلو مخالفانو سیکولر بلل:

یو تکفیري چل چي په دې وروستیو لسیزو کي زموږ ځینو بنسټپالو رواج کړی دی، په تېره بیا هغو کسانو چي د تکفیر په شرعي ستونزو خبر دي، د خپلو مخالفانو سیکولر بلل دي.
د بنسټپالني ماهیت د حقیقت انحصارول دي. ګواکي مطلق حقیقت تل او په هر حالت کي ممکن یوه ثابته او ازلي بنه ولري او دا هماغه بنه ده چي بنسټپالو پېژندلې ده. کله چي قرآن کریم د خدای په اړه وايي: «کل یوم هو فی شأن» او عارف مسلمانان یي داسي تعبیروي چي د تلپاتي حقیقت تجلي هر وخت نوېدونکی دی او زړښت نه مني، بنسټپالي

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولـئ

مو حقیقت جامد او ډبروزمه ګڼي او د تجلیاتو رنګارنګي یې نه مني. پر دې سربېره، دوی هغه پېچلي عاملونه چې د انسان د شناخت پر بهیر اغېزه کوي او د حقیقت تجلي رنګ په رنګ اړوي، نه پېژني. دوی اصلاً د انسان د ادراک له محدودیتونو او د ذهن له فلسفي ناخبره دي او همدا وجه ده چې هر څه ورته یا تور یا سپین ښکاري او پوهېدلی نه شي چې له دې رنګونو پرته، ډېر نور رنګونه هم شته چې هستي او حقیقتونه رنګارنګ وښیي. په همدې حساب، کله چې د دیني متونو د تفسیر وار رارسېږي، بنسټپالي د متن د یو تعبیروالي نغاره ډنګوي او نور ټول تعبیرونه یې باطل او حرام ګڼي.

جالبه دا ده چې ځیني دین دښمنه کسان هم همدا لاره خوښوي او دا چې دومره زړور نه دي چې په ښکاره دین بې اساسه او پوچ وګڼي، نو ټینګار کوي چې دین یوازې یو تعبیر لرلی شي او دا هماغه تعبیر دی چې بنسټپالي یې وړاندې کوي، په تېره بیا هماغه تر ټولو ریشخنده نسخه چې داعش او طالب یې راښیي. دلته د دوی او داعش تر منځ پوښتنپاروونکې همغږي رامنځته کېږي او دواړه په یوه سنګر کې کېني او یوه موخه په نښه کوي او دا نښه د دین پر هر ډول ممکن اخلاقي او انساني تعبیر د لارې بندول دي. د دین دښمنو دا ډله د دې تناقض ځواب نه لري چې دا څنګه کېدای شي چې نه یوازې د مکتوب او مدون متونو، بلکې د هستۍ د هرې بلې پدیدې مختلف تعبیرونه کولی شو، خو یوازې یوه پدیده په کې مستثنا ده او هغه دین دی.

بنسټپالي چې د حقیقت انحصاري حق ځان ته منسوبوي، هغه غیر بنسټپالي کسان چې هڅه کوي نوي پرمختللي ژبني، فلسفي، او ټولنیز علمونه د پخوانیو علومو په څنګ کې وکاروي چې د متن د پوهېدو لپاره لا پراخ ډګرونه پیدا کړي، له دین څخه منحرف او احیاناً د دین دښمنان بولي. څوک چې د دین دښمن وي، هغه د هر دین له موازینو سره سم، د هماغه دین کافر انګېرل کېږي.

زموږ د بنسټپالو ډېره برخه، له داعش او څو نورو جماعتونو پرته، په ښکاره ډول د تکفیر د حکم له صادرولو څخه ډارېږي. ځکه خو غوره ګڼي چې سیکولر، لاییک، لیبرال او داسې نور ګڼ اړخیز اصطلاحات وکاروي چې هم خپل مخالفان د دینداری له ډګره وشړي او هم تکفیري بهیر ونه ګڼل شي. دا چل یې ورته ډېر اغېزناک تمام شوی دی.

سیکولر کلمه څواړخیزه ده. دا کلمه د غرب په سیاسي او فلسفي ادبیاتو کې د دوو درېو پېړیو مخینه لري، خو زموږ په هېوادونو کې یوازې څو لسیزې کېږي چې خولو ته لوېدلې ده او لا ورته کوم جامع او مانع تعریف نه دی وړاندې شوی. ښایي وجه یې دا وي چې د ځینو ګڼ معناوو کلمو غوندې، دا کلمه هم ایکي یوه معنا ونه لري. د سیکولر د کلمې معنا هم د وخت په تېرېدو سره بدله شوې او هم په مختلفو سیاقونو کې لړزانده پاتې شوې ده. کله کله یې د بیروني مصداقونو تفاوت د تضاد برید ته رسېږي. معنا دا چې سیکولر کله داسې چا ته ویل کېږي چې نړۍ یوازې ماده ګڼي او هر ماورأ الطبیعي اړخ یې نفي کوي. د دې معنا له مخې یې هر څوک چې سیکولر وي، له خدای څخه منکر دی او په وحي، له مرګه وروسته په ژوند، او په هرې غیبي چارې بې باوره دی. خو د کلمې دا معنا په هغو معناګانو کې یې راځي چې کمه باب شوې ده او یوازې په ځینو فلسفي سیاقونو کې کارول شوې ده. په عمل کې، اکثره هغه کسان چې سیکولر بلل شوي دي یا یې ځانونه سیکولر بللي دي، له دې چارو څخه منکر نه دي. کله بیا د دې لومړۍ معنا برخلاف، سیکولر هغه چا ته ویل شوي دي چې د دین اساسي کار د اخروي چارو سپړل ګڼي او د ژوندانه ورځنې چارې تر دې کم اهمیته بولي چې د دین د پیغام په محراق کې دې راشي. له دې معنا سره سم، ټول عارفان او صوفیان او اکثره سنتي دینداران سیکولر دي، ځکه چې دیني چارې د اصیلې دینداری لایقې نه بولي او دنیا دنیاوالو ته پرېږدي.

د دې دوو طیفونو تر منځ داسې کسان دي چې دنیوي چارې د اخروي چارو هومره مهمې ګڼي خو وایي چې هره یوه یې خپل خپل خاص منطق لري او باید چې سره ګډې نه شي، یعنې په دیني چارو کې باید د متعارفو عقلي او تجربي علومو په مرسته عمل وکړو او په اخروي چارو کې د دیني تعلیماتو له مخې.

نو، سیکولر داسې واحده معنا نه لري چې ټول دې پرې سلا وي. سیکولر د دیندارو او غیر دیندارو پراخ طیفونه رانغاړلی شي. خو زموږ بنسټپالي دا څو لسیزې کېږي چې لویه غوغا یې جوړه کړې ده چې ګواکې اسلام دین ته د سیکولرانو له لوري خطر دی او سکولریزم د اسلام او اسلامي ټولنو لپاره تر ټولو لوی ګواښ دی. دوی بې له دې چې د قضیې ریښې او مختلف پټونه راوسپړي او بې له دې چې د سیاسي سیکولریزم او فلسفي سیکولریزم تر منځ توپیر وکړي، په عامه فرهنګ کې یې لویه مغالطه رامنځته کړې ده چې احساساتي دینداره ځوانان په آسانۍ سره خپلو ډلو ته وروکاږي. دوی د دین په مظلوم ښودلو سره د خلکو په ذهن کې دا توهم ایجادوي چې ګواکې د اسلام په ضد لویه توطئه روانه ده او دا توطئه د سیکولرانو کار دی. بیا نو داسې ښیي چې ګوندې بنسټپالي د دین یوازیني خواخوږي مدافعان دي او د سیکولرانو په مقابل کې درېدلي دي. د سیکولر کلمه ورو ورو د بنسټپالو ډلو په منځ کې په داسې وسله بدله شوې ده چې څنګه څوک پرې ووېشتل شي، بیا نو د هغه خبره، پوهه، او اخلاق بې اعتباره کېږي

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

او هغه د خلکو په ذهن کې منافق، د ديندارۍ متظاهر، له دين څخه منحرف، غرب ځپلی، په غربي هېوادونو پورې تړلی، په اخلاقي لحاظ بې بند و بار، او د دين تر ټولو مرموز دښمن ښکاره شي.

بنسټپالي دا ټولې خبرې هر وخت همداسې په ښکاره نه کوي، خو داسې عبارتونه کاروي چې همدا مفاهيم تداعي کوي. کله چې څوک په دې نوم وپېژندل شو، لومړی خو په اخلاقي لحاظ ورباندې شک کېږي، دوهم خبرې يې په علمي او معرفتي لحاظ نه اورېدل کېږي، دريم په حقوقي لحاظ خپل مصؤنيت او خونديتوب بايلي او د داسې کس په حيث چې د دين او ديني ټولنې په ضد توطئه کوي، د وژلو وي. دا تجربه په کراتو تکرار شوې ده. په پاکستان کې د دې هېواد د جوړېدو په لومړيو کلونو کې، د هاغه زمان وتلی متفکر، ډاکټر فضل الرحمن ملک، چې د نوي ديني کلام په برخه کې يې ډېر ښه آثار کښلي وو او غوښتل يې چې د دې هېواد د نوي فرهنګي هويت او تعليمي نظام په جوړښت کې مډرن نظرونه ورننه باسي، د بنسټپالو له سختې غوغا، فشار، او ګواښ سره مخ شو او واجب التقل وګڼل شو. هغه د سر له وېرې مجبور شو چې دا هېواد د تل لپاره پرېږدي. تر هغه مخکې لاهوري اقبال هم په کراتو تکفير شوی و. د اقبال او فضل الرحمن توپير دا و چې ده خپلې ځينې مفکورې د شعر په ژبه عمومي حوزې ته وړاندې کړای شو او بله دا چې براعظمګې د هاغه زماني له سياسي فضا سره په تناسب کې، چې د انګرېز په مقابل کې د آزادۍ غوښتلو څپه تېزه شوې وه، اقبال د دې څپې ژبه شو. نو، د ده مخالفانو په هغو شرايطو کې نه شول کولی چې دی له استعمار سره په تړلتيا تورن کړي.

په وروستيو کلونو کې بل پاکستاني متفکر، جاويد احمد غامدي او څو نورو ديني نوفکرانو خپل ليدلوري مطرح کړل او د بنسټپالو له سختې حملې سره مخ شول، د هغه ملګری او همفکره ډاکټر فاروق شهيد شو، پر څو نورو باندې وسله‌واله حمله وشوه او د غامدي دفتر وسوځول شو او هغه مجبوره شو چې وطن پرېږدي. همدا رقم کيسې په ايران، مصر او نورو اسلامي ملکونو کې هم پېښې شوې دي. د وتليو متفکرانو د پانسې کولو لپاره يې پوهنتون ته دار راوړی دی، يا يې د خپلو وسله‌والو ځانګو په خوله مستقم ورته ويلي دي چې وبه يې وژني او ځينې يې وژلي هم دي، او ځينې نور يې له ټولنې څخه نفي کړي او رټلي دي.

په هره توګه، نن سبا د خپلو مخالفانو سيکولر بلل د بنسټپالو هغه وسله ده چې پورته ياده شوې مغالطه لا زياتوي او د وګړو حيثيتي وژنې او وروسته د هغوی فيزيکي قتل ته لاره هواروي. دا کار د تکفير د تورې بل ډول کارول دي چې ظاهراً د کفر کلمه په کې نه يادېږي خو مخاطب ته هماغه مفهوم رسوي. دا ډول کار چې داسې ګڼ معناوي کلمې په کې کارېږي چې د کفر د کلمې ځېروالی په کې نشته، نرم تکفير بللی شو. دا کار په حقيقت کې د خپلو مخالفانو د تکفيرولو او حذفولو لا زياته چلباژه طريقه ده. که وغواړو چې د تکفير ايستل شوې توره بېرته په تېکي کې واچوو، بايد د تکفير دواړه ډولونه، نرم تکفير او سخت تکفير، ختم کړو.

د تکفير چاره، د مفاهيمو بياکتنه:

له تکفير سره مبارزه فريضه ده، هم په شرعي لحاظ او هم په دې لحاظ چې زموږ توپان ځپلې ټولنې امنيت او ثبات ته اړتيا لري. له دې ښکارندې سره د مبارزې لپاره ډېرې هڅې په کار دي. تر ټولو آسانه کار دا دی چې خلک يې له خطره خبر کړو، بيا د دې ښکارندې ريښې بايد وسپړل شي، نه يوازې فکري ريښې يې، بلکې اروايي، ټولنيز، فرهنګي، او اقتصادي او سياسي ريښې يې هم راسپړل غواړي. د منظمو څېړنو په رڼا کې داسې لارې را ايستلی شو چې له مسلمانانو سره پر دې ستونزې په بر کېدو کې مرسته وکړي.

په دې برخه کې يوه مهمه چاره په دې مبحث پورې د تړليو مفاهيمو او اصطلاحاتو بيا کتنه ده. زموږ د مسلمانانو د ديني اصطلاحاتو په منځ کې د کفر او ايمان اصطلاحګانې، خورا اساسي کلمې دي. دغه دوې اصطلاحګانې چې مختلف دلالتونه يې پيدا کړي دي، زموږ د فکر په ايجاد کې مهم نقش لري. دا دوې کلمې د نورو شرعي کلمو د منظومې په مرکز کې دي او د ډېر نورو شرعي کلمو مختلفې معناګانې د همدې دوو اصطلاحاتو په محور کې تعيينېږي. د همدې کفر او ايمان د کلمو له مخې د مؤمن انسان په ذهن کې نړۍ په دارالاسلام او دارالکفر باندې، خلک په کافر او مؤمن باندې، ارزښتونه په ښه او بد باندې، ډلې په حق او باطل باندې، او وګړي په لومړۍ درجه او دوهمه درجه باندې وېشل کېږي.

که شرعي نصوصو، لومړی قرآن مجيد او وروسته معتبرو نبوي حديثونو، ته مراجعه وکړو، وبه وينو چې دغه دوې کلمې ډېرې معناګانې او مدلولونه لري. د دې کلمو هغه لغوي دلالت چې اسلامي متنونو ته تر لاره کولو مخکې، له ډېر پخوا څخه په عربي ژبه کې روان و، د دلالتونو يو پټ يې دی. خو وروسته د ديني متن له تکون سره، چې خاص نړۍ‌ليد يې درلود او د نويو ارزښتونو د ايجادولو په لټه کې و، د دې کلمو په دلالتونو کې نور پټونه هم ورزيات شول او په نويو سياقونو کې د واقع کېدلو په وجه يې نوي بعدونه پيدا کړل. پر دې سربېره، د اسلامي تمدن په لومړيو

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په ځير و لولئ

پېړيو کې نوي علمونه راپيدا شول او دغه علمونه هم پخپله نوي سياقونه شول او دغو کلمو ته يې لا زيات دلالتونه پيدا کړل. نو زموږ دغه خورا اساسي ديني کلمې، له لوړو ځوړو ډکه تاريخچه لري او هره يوه يې زموږ د ديني او فرهنګي ذهنيت، مفاهيمو، او انګېرنو په رغښت کې نقش لري.

که د کفر د کلمې پل پسې واخلو او په عربي ژبه کې يې د پيدايښت له وخته ديني متن ته يې د ورننوتلو او په اسلامي فرقو او مذهبونو کې يې د کارولو بنې او معناګانې وڅېرو، نو وبه وينو چې دې کلمې هر وخت يو شانه معنا نه ده لرلې او نن سبا هم د دې کلمې دقيق استعمال آسانه نه دی. دا کلمه په قرآن او حديث کې په دغو معناګانو کارول شوې ده: پوښل، ناشکري کول، ګناه کول، منکرېدل، برائت غوښتل، دښمني کول، او همدارنګه د کفر په اوسنی معنا راغلې ده. دا چې دې کلمې له هماغه پيل څخه ايکي يوه معنا نه ده لرلې او وروسته بيا په ديني نصوصو کې هم په مختلفو معناګانو کې کارېدلې ده، نو ځينو عالمانو هم په شرعي معنا د کفر کلمه ذو مراتبه بولي او وايي: "کفرٌ دون کفرٍ و شرکٌ دون شرکٍ" يعني ځيني کفرونه تر ځينو کفرونو ټيټ دي. يعني کفر څو ډولونه لري او ټول کفرونه له دين څخه د وتلو معنا نه لري، بلکې يوازې يوه معنا يې دغه مفهوم لري او دا په اصطلاح کې کفر اکبر يا لوی کفر بللی شو. سخت اخروي ګواښونه او همدارنګه درنې دنيوي جزاګانې په همدې ډول کفر پورې ځانګړې دي. د کفر نور ډولونه چې کفر اصغر بلل کېږي، داسې نه دي. د کفر نور ډولونه له ايمان سره په ټکر کې نه دي او ډېر مؤمنان پرې اخته دي، خو دا کفرونه د دې سبب نه کېږي چې دوی دې د اسلام له دايرې څخه وشړل شي. په ځينو کسانو کې کفر او ايمان سره يو ځای په سوله کې ژوند کوي، بې له دې چې يو يې بل ته مزاحمت وکړي. د بېدل په وينا:

کفر و دين در گره پيچ و خم يکدگرند
ظلمت و نور چو آيينه و جوهر به هماند

او په ګلشن راز کې د شبستري په وينا:

حقيقت خود مقام ذات او دان
شده جامع ميان کفر و ايمان

مولانا هم ويلي دي:

کفر من آيينه ايمان تست
بنگر اندر کفر ايمان ای پسر

هغه کسان چې په تکفيري ذهنيت اخته کېږي، دغه توپيرونه او ظرافتونه نه شي درک کولی. يو علت يې دا دی چې د کفر او ايمان د ماهيت درک يې برسېرن او عاميانه درک دی. د کفر او ايمان د حقيقت په اړه جدي فکر پر دې سربېره چې په متعارفو ديني علومو پوهېدل غواړي، د نورو علومو لکه ارواپوهنه، ديني ارواپوهنه، د دين ټولنپوهنه، علم کلام، د دين فلسفه، د دين ژبه، او نورو علومو مطالعه هم غواړي.

د کفر او ايمان مختلف تعريفونه وو او شته. دا اختلاف د اسلام د تاريخ له خورا پخوانيو دورونو راهيسې تر ننه پورې روان پاتې شوی دی. ايمان د علم او معرفت له ذاته دی، که د احساس او عاطفې، که د غوښتنې او ارادې له جنسه؟ عمل د ايمان برخه ده که د ايمان محصول او نتيجه؟ ايمان د ګناه او معصيت په وخت کې هم په انسان کې وي، که د ګناه په وخت کې له منځه ځي؟ د ايمان او کفر په اړه داسې ډېرې پوښتنې او مناقشې رامنځته شوې دي او زموږ په تاريخ کې په دې اړه خنډن اختلاف پاتې شوی دی. دا چې د مختلفو اسلامي مذهبونو او د بېلابېلو ځانګو د پوهانو تر منځ دومره ډېر اختلافونه شته، معنا يې دا ده چې دا مسئله په خپل ذات کې پېچلې ده او په آسانی سره يې په اړه قضاوت بې احتياطه خبره نه شو کولی.

دا سمه ده چې د دې موضوع ځيني تعريفونه او تفسيرونه تر نورو زيات عام شوي دي او علتونه يې ګڼ دي، لکه: تر پنځمې پېړۍ راوروسته د سکولاستيکي ديني نظام واکمني، په وروستنيو دورو کې تمدني راپرځېدل، د اجتهاد او نويو فکرونو د لمبو تتېدل، د واکمنانو له لوري د ځينو تعبيرونو او قرائتونو پلوي او د ځينو نورو ځنډې ته پورې وهل. خو د يوه خاص تعبير عامېدل، نه د هغه تعبير د پوره حقانيت معنا لري او نه دا معنا چې ګواکې د نورو تعبيرونو امکان نشته.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

له تکفیري ذهنیتونو سره د مقابلې او په دې برخه کې د تعادل د بېرته راستنولو لپاره دې ته اړتیا لرو چې په دې لوی مبحث بنه وپوهېږو او د اسلامي فکر په تاریخ کې د کفر او ایمان د تعریف په سر شویو پرېمانو مناقشو باندې سر خلاص کړو چې لومړی خو پر یوه خوا ډېر تکیه ونه کړو، په تېره بیا په سخت دریځه خوا باندې، او هېڅ تعریف د کاني کرښه ونه ګڼو، ځکه چې دا ټول بشري اجتهادونه دي. دوهم دا چې که غواړم ځیني تعریفونه غوره وګڼو، نو هغه اجتهاد باید غوره وګڼو چې د خلکو په منځ کې د تشدد او فتنې مخه نیسي او د تسامح او بل منلو لاره هواروي. د ایمان او کفر د مفهوم بیا کتنه او تر کلیشه‌یي انګېرنو ها خوا ته تلل به مو له دې وساتي چې نور خلک بې لارې وبولو او خوله ورته خلاصه وکړو.

که موضوع ته په دې نظر وګورو نو داسې پوښتنې به را مخې ته شي: مثلاً، که څوک له دین سره قصدي دښمني او ضدیت ونه کړي، په کفر کې حسابېدلی شي؟ که چا پلټنه او پوښتنې وکړې او بلې نتیجې ته ورسېد، څنګه؟ که چا ته د دین واضح پیغام نه وي رسېدلی، هغه کافر بللی شو؟ که پر چا حجت تمام شوی نه وي او په همدې وجه هغه د دین مباني سم نه وي درک کړي، نو هغه باید کافر وګڼل شي؟ که په دې برخه کې پر الهي عدل باور ولرو او هماغه مو د قضاوت مبنا شي نو اکثر غیر مسلمانان چې هېڅ دښمني یې نه ده کړې، معذور نه ګڼل کېږي؟ که د دې خلکو لپاره چې اکثریت دي، کوم عذر ولټوو، دا به تر دې اخلاقي کار نه وي چې هغوی په دوزخ محکوم وګڼو؟ د کفر او ایمان بیا کتنه د تکفیر کار و بار خرابوي.

نور بیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ